Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 4. 2014, sp. zn. 25 Cdo 644/2014, ECLI:CZ:NS:2014:25.CDO.644.2014.1

Číslo: 94/2014

Právní věta:

Vedlejší účastník je osobou oprávněnou podat dovolání proti výroku rozhodnutí odvolacího soudu, jímž bylo rozhodnuto o jeho právu či povinnosti k náhradě nákladů řízení.

Náklady, které pojišťovna vynaložila na zastoupení advokátem v soudním řízení, v němž vystupovala jako vedlejší účastník na straně žalovaného, nejsou bez dalšího neúčelné.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 23.04.2014

Spisová značka: 25 Cdo 644/2014

Číslo rozhodnutí: 94

Číslo sešitu: 9

Typ rozhodnutí: Usnesení

Hesla: Náklady řízení, Řízení u dovolacího soudu, Vedlejší účastník

Předpisy: § 146 odst. 2 o. s. ř.
§ 240 odst. 1 o. s. ř.

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

O b v o d n í s o u d pro Prahu 9 usnesením ze dne 27. 6. 2013 zastavil řízení, rozhodl, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení, žalobci uložil, aby vedlejší účastnici zaplatil náklady řízení ve výši 148 680 Kč, a rozhodl o vrácení soudního poplatku žalobci. O náhradě nákladů řízení mezi žalobcem a vedlejší účastnicí soud rozhodl podle § 146 odst. 2, věta první, o. s. ř., neboť žalobce zavinil zastavení řízení tím, že vzal žalobu zpět.

K odvolání žalobce M ě s t s k ý s o u d v Praze usnesením ze dne 22. 7. 2013 změnil usnesení soudu prvního stupně ve výroku o náhradě nákladů řízení mezi žalobcem a vedlejší účastnicí tak, že žádný z nich nemá právo na náhradu nákladů řízení. Vytkl soudu prvního stupně, že při aplikaci § 146 odst. 2 o. s. ř., nepřihlédl ke všem okolnostem, neboť s ohledem na charakter uplatněného nároku (odchodné, doplatek mzdy, výsluhový příspěvek) měl zvažovat použití § 150 o. s. ř. Žalobce sice zavinil zastavení řízení, avšak povinnost k náhradě nákladů se jeví jako nepřiměřená tvrdost a šlo by o rozhodnutí, které je v rozporu s rozhodnutími Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 2771/11 a I. ÚS 988/12. Podle odvolacího soudu disponuje vedlejší účastnice po technické i personální stránce

dostatečným odborným servisem, a je proto na zvážení, zda nepostačuje, aby pojišťovnu zastupoval její zaměstnanec, a zda nejde, byla-li zastoupena advokátem o neúčelně vynaložené náklady (viz např. rozhodnutí Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 3243/09, I. ÚS 1401/10 nebo III. ÚS 1180/10). Tyto nálezy Ústavního soudu týkající se zastupování organizační složky státu zastupované advokátem lze na projednávanou věc aplikovat analogicky, neboť zde jde o akciovou společnost, jež disponuje odborným aparátem, který je schopen hájit její zájmy i v řízení o pojištění odpovědnosti za škodu.

Proti usnesení odvolacího soudu, a to pouze proti výroku o nepřiznání práva na náhradu nákladů řízení podala vedlejší účastnice dovolání, jehož přípustnost dovozuje z ustanovení § 237 o. s. ř., neboť podle něj odvolací soud nesprávně aplikoval § 150 o. s. ř., když o nepřiznání práva na náhradu nákladů řízení rozhodl v rozporu s judikaturou Nejvyššího soudu a Ústavního soudu; nálezy Ústavního soudu, kterými odvolací soud argumentuje, na věc nedopadají. Dovolatelka předně není subjektem hospodařícím s majetkem státu a i přesto, že má právní oddělení, nelze bez dalšího dovozovat, nechá-li se zastoupit advokátem, že by neměla mít právo na náhradu nákladů řízení, zvláště nejde-li o spor ze smlouvy o pojištění, nýbrž o řešení otázky odpovědnosti advokáta za škodu způsobenou výkonem advokacie. Vedení soudních sporů není předmětem činnosti dovolatelky. Dovolatelka spor nevyvolala, ovšem musela se ve sporu bránit a žaloba byla vzata zpět po obsáhlé obraně dovolatelky učiněné ve formě vyjádření k žalobě.

N e j v y š š í s o u d zrušil rozhodnutí odvolacího soudu a věc mu vrátil k dalšímu řízení.

Z odůvodnění:

Nejvyšší soud jako soud dovolací (§ 10a o. s. ř.) s ohledem na své usnesení ze dne 27. 5. 2003, sp. zn. 25 Cdo 162/2003, publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 3/2004, v němž dospěl k závěru, že vedlejší účastník není podle občanského soudního řádu účinného od 1. 1. 2001 osobou oprávněnou k podání dovolání, řešil nejprve otázku, zda je vedlejší účastnice v tomto řízení i přesto k dovolání legitimována; uzavřel, že tomu tak je s ohledem na odlišné procesní postavení vedlejší účastnice. V citovaném rozhodnutí totiž vedlejší účastník podal dovolání proti meritornímu rozhodnutí „na straně a ve prospěch žalovaného“ za situace, kdy mu sice svědčila zásadně stejná práva a povinnosti jako účastníku, na jehož straně vystupoval, ovšem současně zákon nezakládal jeho právo podat dovolání (oproti legitimaci vedlejšího účastníka podat odvolání, žalobu na obnovu řízení a žalobu pro zmatečnost za toho, na jehož straně vystupoval, a to za podmínek § 203 odst. 1 a § 231 odst. 1 o. s. ř.) za toho, jehož v řízení podporuje. V tomto případě však vedlejší účastnice podala dovolání nikoli za žalovaného a v jeho prospěch, nýbrž sama za sebe, když jí nebylo přiznáno její subjektivní procesní právo na náhradu (jejích) nákladů řízení. Jestliže vedlejší účastnice hájí pouze svá subjektivní procesní práva, měla by mít zásadně stejné procesní možnosti jako účastník (§ 93 odst. 1, věta první, o. s. ř.), a proto, i když ji § 240 odst. 1 o. s. ř. výslovně nezmiňuje, nutno na ni hledět jako na osobu k podání dovolání legitimovanou. Nakonec odlišná je situace oproti té, kterou řešil dovolací soud ve zmíněném rozhodnutí ještě v tom, že od 1. 1. 2013 je přípustné dovolání i proti rozhodnutí o nákladech řízení, zatímco občanský soudní řád účinný od 1. 1. 2001 takovou možnost nepřipouštěl, a proto případné dovolání vedlejšího účastníka stran jeho nákladů řízení nepřicházelo v úvahu. Opačný výklad, který by vyloučil možnost vedlejšího účastníka podat dovolání proti rozhodnutí o jeho nákladech řízení, ačkoli účastník takové právo má, by vytvářel neodůvodněnou nerovnost v subjektivních procesních právech. Vzhledem k uvedenému bylo dovolání shledáno za podané osobou k tomu oprávněnou ve smyslu § 240 odst. 1 o. s. ř., zastoupenou advokátem (§ 241 o. s. ř.). Jde o dovolání včasné a přípustné podle § 237 o. s. ř., neboť se odvolací soud odchýlil při řešení otázky procesního práva od rozhodovací praxe dovolacího soudu, a to jak při řešení otázky účelnosti vynaložených nákladů řízení (za zastoupení advokátem), tak při aplikaci ustanovení § 150 o. s. ř.

Nesprávné právní posouzení věci, které je dovolacím důvodem (§ 241a odst. 1 o. s. ř.), může spočívat v tom, že odvolací soud věc posoudil podle nesprávného právního předpisu, nebo že správně použitý

právní předpis nesprávně vyložil, případně jej nesprávně aplikoval na zjištěný skutkový stav.

Ne každé zastoupení účastníka advokátem lze považovat za účelné, ovšem odepření práva na náhradu nákladů řízení vzniklých z titulu zastoupení advokátem pro neúčelnost je opodstatněné jen tehdy, jsou-li přitom zohledněny konkrétní okolnosti případu, tedy procesní postoje účastníků, skutečnosti, které vedly ke vzniku těchto nákladů, jakož i okolnosti, které vedly k zastavení řízení. Hledisko účelnosti vynaložených nákladů řízení se uplatní jak v případě rozhodování o nich v meritorním rozhodnutí podle § 142 odst. 1 o. s. ř., tak tehdy, je-li o nákladech rozhodováno podle § 146 odst. 2 o. s. ř. v souvislosti se zastavením řízení. Teprve je-li učiněn závěr o účelnosti vynaložených nákladů a jsou-li dány podmínky pro jejich přiznání, je možné zvažovat jejich nepřiznání podle § 150 o. s. ř., a to zejména s přihlédnutím k majetkovým a sociálním poměrům účastníka, který by náklady řízení měl platit. Současně nesmí jít o nepřiměřenou tvrdost vůči účastníku, který na náhradu nákladů řízení má právo, a zvažováno může být i jen částečné nepřiznání těchto nákladů. Odvolací soud naznačeným způsobem nepostupoval ani věc hlediskem naznačených širších okolností případu nepoměřoval a pouze uzavřel, že přiznání nákladů by bylo nepřiměřenou tvrdostí pro žalobce, dále poukázal na usnesení Ústavního soudu ze dne 27. 12. 2011, sp. zn. IV. ÚS 2771/11 a ze dne 25. 7. 2012 sp. zn. I. ÚS 988/12, která řeší otázku účelnosti zastoupení advokátem v některých bagatelních sporech v případech tzv. formulářových žalob (kde účelem zastoupení nebylo poskytování právní pomoci, ale „parazitování“ na drobných pohledávkách). Nakonec dovodil, že je možné v neprospěch vedlejšího účastníka aplikovat závěry Ústavního soudu týkající se opět neúčelnosti vynaložení nákladů, tentokrát za zastupování organizační složky státu advokátem, a to pro zneužití práva na zastoupení advokátem, neboť vedlejší účastnice má dostatečný odborný aparát, aby se mohl nechat zastupovat pověřeným zaměstnancem (např. sp. zn. IV. ÚS 3243/09, sp. zn. III. ÚS 1180/10).

Odvolací soud především zjevně nesprávně analogicky poměřoval postavení státu (jeho organizační složky), který je finančně i personálně zajištěn ze státního rozpočtu k výkonu svých práv a povinností, se soukromou právnickou osobou, jež své náklady hradí ze svého zisku. Zatímco v případě státu bude účelné zastoupení advokátem výjimkou z pravidla, není v případě soukromého subjektu k takto restriktivnímu výkladu obecně důvod, a to ani tehdy, jde-li o pojišťovnu, která skutečně může odborným aparátem s právnickým vzděláním disponovat – leda by šlo o případ zneužití práva na zastoupení advokátem v soudním řízení. O takovýto případ zjevně nejde, stejně jako nejde o bagatelní spor vyvolaný tzv. formulářovou žalobou, kde by pojišťovna vystupovala jako žalobkyně na základě cese pohledávky, v němž by náklady řízení byly skutečným důvodem, pro který je spor veden; zde byla pojišťovna vtažena do řízení jako vedlejší účastnice na straně žalovaného, za kterého by v případě jeho neúspěchu v řízení plnila, a soudem byla vyzvána ke kvalifikovanému vyjádření. Závěr odvolacího soudu o neúčelně vynaložených nákladech s poukazem na usnesení Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 3249/09 (a další citovaná usnesení) je proto nesprávný, neboť vedlejší účastnice se ocitla ve zcela odlišném procesním postavení, aniž sama uplatňovala jakékoliv nároky. Závěr odvolací soudu o pojišťovnou neúčelně vynaložených nákladech za zastupování advokátem je proto nesprávný.

Neobstojí ani blíže neodůvodněný závěr o nepřiměřené tvrdosti přiznání nákladů ve vztahu k žalobci, je-li navíc činěn bez současného poměřování dopadů, které odepření nákladů řízení způsobí tomu, kdo by na ně jinak měl právo, a to i s přihlédnutím k tomu, v jakých procesních souvislostech tyto náklady vznikly. Odvolací soud se nevypořádal s tím, že vedlejší účastnice poté, kdy vstoupila do řízení z podnětu žalovaného, byla soudem prvního stupně vyzvána, aby se vyjádřila ve věci samé. Vedlejší účastnice se proto kvalifikovaně vyjádřila a žalobce posléze vzal žalobu zcela zpět (ač uplatňoval řadu samostatných nároků) s tím, že ji (po téměř dvou letech) přehodnotil. Je tak zřejmé, že žalobce reagoval zpětvzetím žaloby na kvalifikované vyjádření pojišťovny, která procesní aktivitu vyvinula až k výzvě soudu. Tyto okolnosti nemohou jít zcela, pokud vůbec, na vrub vedlejší účastnice,

které nemůže jít k tíži to, že postupovala v souladu s pokyny soudu. Závěr o (možném) úplném odepření práva na náhradu nákladů řízení vedlejší účastnici je proto nesprávný, neboť by šlo o nepřiměřenou tvrdost. Na odvolacím soudu proto bude, aby zvážil, zda jsou podmínky pro případné částečné nepřiznání náhrady nákladů řízení pojišťovně, přičemž okolnosti zvláštního zřetele hodné, svědčící pro to, že je možné ve prospěch žalobce aplikovat ustanovení § 150 o. s. ř., musí být pečlivě odůvodněny.

Z podaného je zřejmé, že právní názor, z něhož vycházel odvolací soud, je nesprávný, a proto Nejvyšší soud usnesení odvolacího soudu zrušil a věc mu vrátil k dalšímu řízení (§ 243e odst. 1 a 2 o. s. ř.).